

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	16 มิ.ย. 2554	21	7407	5

ร้อยเรื่อง
เมืองล้านนา
ปีที่ ๑๓

ความเชื่อคนล้านนา ...สถาปัตยกรรม “หอไตรในล้านนา” ที่สะท้อนคติ

เมื่อ

เอ่ยถึงคำว่า “หอไตร” ในความหมายรวมเรามักปิดตาเห็นภาพอาคารไม้ขนาดจิวชั้นเดียว มีเสาสูง เปิดใต้ถุนโล่ง ตั้งอย่างโดดเดี่ยวอยู่กลางสระน้ำ ไม่มีสะพานเชื่อม ไม่มีบันไดทางขึ้น ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นลักษณะของหอไตรมาตรฐานที่พบได้ทั่วไปในแถบภาคกลางของประเทศไทย

อันคติการทำ หอไตรกลางสระน้ำ นี้มีกุศโลบายเพื่อใช้ป้องกันมด ปลวก แมลง มิให้มาแทะกัดกินพระคัมภีร์ อีกทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงอัคคีภัยไปด้วยในตัวสาเหตุที่ต้องแยกหอไตรออกมาจากกลุ่มอาคารอื่นๆ ที่สร้างบนบกด้วยความหวาดระแวงเช่นนี้ ก็เพราะว่าในสมัยโบราณคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้นมักจารึกลงใบลาน ดังที่เรียกว่า “คัมภีร์ใบลาน”

ในขณะที่หอไตรแถบล้านนาหรือชาวล้านนาเรียกว่า “หอธรรม” นั้นกลับมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ผิดแผกไปจากหอไตรในภาคกลางโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากคติความเชื่อที่แตกต่างกันไปของแต่ละภาคนั่นเอง

เอกลักษณ์ของหอไตรในล้านนา คือการ

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 ธ.ค. 2554	21	7407	5

สร้างอาคารด้วยหอสูงสองชั้นบนแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ชั้นล่างทำเป็นห้อง
ที่บ่งบอกอิทธิพลของวัฒนธรรมจีนเข้ามาในล้านนา ส่วนชั้นบน
นิยมทำด้วยเครื่องไม้แกะสลักเวลาจะหีบพระคัมภีร์ไปใช้จะต้องนำบันไดพิเศษ
มาพาดแล้วปีนเข้าไปทางช่องประตูแคบๆ ลักษณะการทำหอไตรทรงสูงเพียวเช่นนี้
ทนุเนื่องมาจากคติความเชื่อที่ว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ควรค่า
แก่การเคารพบูชา ดังนั้นจึงต้องเก็บไว้ในที่สูง เวลาจะหีบพระคัมภีร์ไปใช้จะ
ต้องเทินแบกเหนือบ่า ห้ามถือในระดับต่ำ จึงจำเป็นต้องเก็บไว้ให้มิดชิด มิให้
บุคคลภายนอกเข้าไปหยิบฉวยได้ง่าย

หอไตรจำพวกหอสูงนี้ จัดว่ามีอายุเก่าแก่ที่สุดในบรรดาหอไตรทุก

ประเภทของล้านนา กล่าวคือสร้างขึ้นตั้งแต่ช่วง
พุทธศตวรรษที่ 21 ตรงกับสมัยของพระเจ้าติโลกราช
ผู้ทรงกระทำการสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นเป็นครั้ง
แรกบนผืนแผ่นดินไทยในปี พ.ศ.2020 ตัวอย่าง
ของหอไตรชั้นเอกได้แก่ หอไตรวัดพระสิงห์วรมหา
วิหาร จังหวัดเชียงใหม่ หอไตรวัดพระธาตุหริ
ภุญชัยวรมหาวิหาร หอไตรวัดช้างม่ือจังหวัดลำพูน
และหอไตรวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง
เป็นต้น

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 ต.ค. 2554	21	7407	5

หอไตรแบบที่สองคือกลุ่มที่มีอายุเก่าแก่รองลงมาจากหอไตรแบบแรก คือราวพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมาได้แก่ กลุ่มที่รับเอาวัฒนธรรมการทำ หอไตรด้วยเรือนไม้ชั้นเดียวกลางสระน้ำของภาคกลางมาใช้ เพียงแต่ได้มีการ ผสมผสานเอามาตกแต่งประดับประดาตัวหน้าบัน ซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ คันทวย ด้วยลวดลายและเทคนิคแบบล้านนามาประยุกต์ หอไตรแบบที่สองนี้หลง เหลืออยู่ไม่มากนัก และน่าจะสูญหายอย่างยิ่งที่ในปัจจุบันได้มีการขุดกลบสระน้ำ จนไม่เหลือร่องรอย หรือไม่มีการสร้างสะพานคอนกรีตเสริมเชื่อมจากฝั่ง ถนนไปสู่ตัวอาคารไม่หมดแล้วทุกหลัง ตัวอย่างหอไตรกลุ่มนี้ได้แก่ หอไตรวัด ป่าเหียงและหอไตรวัดสันกำแพง จังหวัดลำพูน

หอไตรกลุ่มสุดท้ายเป็นรูปแบบพิเศษ มักเป็นหอไตรรุ่นใหม่ มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมา มีลักษณะที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามจะ มองเห็นลักษณะร่วมบางประการได้เด่นชัดนั่นก็คือ มักจัดวางอยู่บนฝั่ง

กติการทำหอไตรกลางสระน้ำ มีกติโลบายเพื่อใช้

ป้องกันมด ปลวก แมลง มิให้มาเกาะกัดกินพระคัมภีร์ อีกทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงอภคัมภีร์ไปด้วยในตัว สาเหตุที่ต้องแยกหอไตรออกมาจากกลุ่มอาคารอื่นๆที่สร้างบนบกด้วยความหวาดระแวงเช่นนี้ ก็เพราะว่าในสมัยโบราณคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้นมักจารึกลงใบลาน ดังที่เรียกว่า “คัมภีร์ใบลาน” ขณะที่หอไตรแถบล้านนาหรือชาวล้านนาเรียกว่า “หอธรรม” นั้นกลับมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ผิดแปลกไปจากหอไตรในภาคกลางโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากคติความเชื่อที่แตกต่างกันไปของแต่ละภาคนั่นเอง

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 ต.ค. 2554	21	7407	5

สี่เหลี่ยมจัตุรัส บางก็ทำเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนชั้นเดียว มองเผินๆ แล้วคล้ายกับอุโบสถขนาดเล็ก บ้างก็ทำเป็นอาคารสองชั้นเปิดใต้ถุนโล่งตอนล่าง ชั้นบนทำเป็นจตุรมุขมีระเบียงล้อมทั้งสี่ด้าน โดยมากทำหลังคาด้วยทรงมณฑปซ้อนเป็นชั้นๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศิลปพม่าสกุลอังวะ ตัวอย่างเช่น หอไตรวัดศรีบุญโยงและวัดพระแก้วดอนเต้า จังหวัดลำปาง หอไตรวัดนางขำน้อย วัดสันดอนหอมและวัดมหาวัน จังหวัดลำพูน เป็นต้น

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 ธ.ค. 2554	21	7407	5

มีสิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง ยามเอ่ยถึงหอไตรในล้านนาก็คือการประดับตกแต่งผนังอาคารด้านนอกด้วยลวดลายปูนปั้นไม้แกะสลักและลายรดน้ำปิดทองล่องชาด ที่ปรากฏอย่างโดดเด่นบนหอไตรทั้งสามรูปแบบ ลวดลายที่ใช้ประกอบหอไตรสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มเทวตายนพมกรถือดอกบัว เป็นลักษณะของผู้พิทักษ์ปกป้องศาสนสถาน

กลุ่มลายหม้อดอก เป็นลักษณะของแจกันดอกไม้ที่ใช้บูชาตามหิ้งพระ กลุ่มสัตว์หิมพานต์ โดยเฉพาะ สิงห์ หรือ ราชสีห์ เป็นสัญลักษณ์ของราชสกุลศรีศากยวงศ์ของพระพุทธเจ้า

เนื่องจากในปัจจุบันเป็นยุคสมัยที่สามารถพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มเรื่อยมา จนกระทั่งถึงการเก็บข้อมูลจำนวนมหาศาลลงในแผ่นดิสก์ ทำให้แทบไม่มีความจำเป็นต้องสิ้นเปลืองพื้นที่เฉพาะเป็นสัดส่วนสำหรับเก็บคัมภีร์ใบลาน จำนวนหลายพันผูกดังเช่นในอดีต ดังนั้นวัดสมัยใหม่จึงนิยมเก็บหนังสือพระไตรปิฎกไว้ในตู้กระจก ฝากไว้ในกุฏิเจ้าอาวาส หรือไม่กี่ในพระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาอเนกประสงค์ แทนที่การสร้างหอไตร

หอไตรในทุกวันนี้จึงถูกลดทอนบทบาทลงเหลือเพียงแค่การคงไว้ซึ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมหลังโดดเด่นเดียว ทว่าความวิจิตรบรรจงนั้นก็กลับประเมินคุณค่ามิได้

จักรพงษ์ กำบุญเรือง

jakpong@chiangmainews.co.th